

הרב עדו רכניץ והרב עוה"ד יוסף רוזנברג

חוקי התורה: הגורם הנאה ממונית לחברו ללא הסכם (יורד לשדה חברו')

1. הגדרות

מהנה: אדם המשביח רכוש חברו או הגורם לחברו הנאה ממונית, ללא הסכם ביניהם.
נהנה: אדם אשר נהנה מפעולתו של מהנה.
רכוש: מקרקעין או מיטלטלין.
שבח: השבחת רכוש אשר דרשה עבודה ו/או השקעה כלכלית.

2. מהנה ברשות

המהנה את חברו על ידי פעולה שמקובל לשלם עבורה, ברשות חברו או ברשות בית הדין,¹ חייב הנהנה לשלם² למהנה את המחיר המקובל בשוק לביצוע הפעולה כפי שבוצעה.

3. משביח שלא ברשות

המהנה חברו על ידי השבחת רכושו של חברו, ללא רשותו וללא רשות בית הדין, תחולנה לגביו הוראות אלה:
א. היה השבח שבח כזה אשר הרכוש מיועד לו,³ חייב הנהנה לשלם למהנה את המחיר המקובל בשוק לביצוע ההשבחה כפי שבוצעה.
ב. לא היה השבח שבח כזה אשר הרכוש מיועד לו, חייב הנהנה לשלם למהנה רק את שווי עליית ערכו של הרכוש, או את הוצאות המהנה לביצוע ההשבחה,⁴ לפי הנמוך מבין השניים.

1. ערוך השלחן, חו"מ ס' שעה סע' ז.

2. שו"ע, חו"מ ס' שעה סע' ד; מגיד משנה, הל' גזילה ואבידה פ"י ה"ז, שזהו ביאור ידו על העליונה.

3. שו"ע, שם סע' א.

4. שם.

ג. על אף הוראות סעיף קטן 0, אם גילה הנהנה במעשה או בדיבור כי הוא שבע רצון מההשבחה, חייב הנהנה לשלם למהנה את המחיר המקובל בשוק לביצוע ההשבחה כפי שבוצעה.⁵

4. הסרת השבח

המהנה את חברו על ידי השבחת רכושו של חברו, ללא רשותו וללא רשות בית הדין, תחולנה גם ההוראות המפורטות מטה, במקביל להוראות סעיף 3.

א. אם הסרת השבח אפשרית תחולנה הוראות אלה:

(1) ביקש הנהנה מהמהנה להסיר את השבח, חייב המהנה להסירו.⁶

(2) המהנה רשאי גם על פי שיקול דעתו להסיר את השבח, בתנאי שהסרת השבח לא תגרום כל נזק לרכוש.⁷

(3) עם הסרת השבח, בהתאם לאמור בס"ק 1 ו-2, יהיה הנהנה פטור מתשלום השבח, והוראות סעיף 3 לא תחולנה.

ב. במקרים שבהם לא ניתן להסיר את השבח, וניכר כי אין לנהנה כל תועלת בשבח - פטור הנהנה מלשלם למהנה.⁸

5. שם, סעי' ג.

6. שם, סעי' ב; אם ברור לבית הדין, בהתחשב בטיב הקרקע ובעל הקרקע, שהיה בעל הקרקע משביח גם הוא את אותו השבח, אין בעל הקרקע רשאי לחייב את המשביח להסיר את השבח, ואף המשביח אינו רשאי להסיר את שבחו, וחייב הנהנה לשלם למהנה את המחיר המקובל בשוק לביצוע ההשבחה כפי שבוצעה (ערוך השלחן, שם סעי' יא).

7. שו"ע, שם סעי' ב; ו.

8. חזון איש, בבא בתרא סי' ב ס"ק ו, ד"ה ושבחא; קצות החושן, סי' שו ס"ק ו, כתב שבכל מקרה בעל הרכוש יכול לדרוש את הסרת השבח, ולכן אם הדבר בלתי אפשרי בעל הרכוש פטור מלשלם. לעומת זאת, בנתיבות המשפט, סי' שעה ס"ק ב כתב שאם לא ניתן להסיר את השבח (כגון במקרה של צביעה), על הנהנה לשלם על השבח ותחולנה הוראות סעיף 00. החזון איש הכריע, כאמור, כי הדבר תלוי בשאלה אם יש לנהנה תועלת בשבח.